

endnu næsten intet Spor, skønt der udtrykkelig 1735 ønskedes oplyst »om Landvæsenet og Agerdyrkingen ikke kunde være at forbedre, og hvad begge Dele maatte fattes«. Gennemgaaende nøjes man med at raabe paa de høje Skatter eller svarer som Amtmanden paa Falster: »Agerlandet og dets Dyrkelse finder jeg intet at kan forbedres«.

Disse Indberetninger (til hvilke der er omtrent samtidige Sidestykker fra Skaane, hvilke nu findes i Collectio Rönbeckiana i Lunds Universitetsbibliotek) har for øvrigt baade ældre og yngre Paralleler. Allerede 1622 (og muligvis 1638) indkrævedes topografiske Indberetninger til Ole Worm, og af disse er ikke lidet bevaret og tildels forlængst udgivet (fra Ribe og Aarhus Stifter samt Vends Herred i Danske Samlinger 2. R. IV og VI, fra Nordfyn, Skaane og Bornholm i Suhms Samlinger, fra Fuglse Herred af Trojel (1811) o. a. St.

Af Indberetningerne, der dannede Grundlaget for Resens Atlas, er vistnok største Delen gaaet til Grunde, men en Del findes dog endnu paa Universitetsbiblioteket og spredt rundt i Langebeks Excerpter, og Brudstykker heraf er offentliggjort (især i Suhms Samlinger og Saml. til jysk Hist. og Top. VII og X). Desuden har Fyens Stifts Præster mindst en Gang (1707) maattet indsende antikvariske Indberetninger til den lærde Biskop Bircherød. Endelig indkrævedes der i 1755 og vistnok et Par Gange senere i Aarhundredet topografiske Relationer til Brug for Thurahs, Pontoppidans og Hoffmanns Arbejder, der dog kun formaaede at udnytte en ringe Del af det indsendte Materiale; og fra det nittende Aarhundrede findes i det mindste for Dele af Landet tilsvarende Rækker. Hvor meget af disse talrige Indberetninger, der endnu er i Behold, er det vanskeligt at sige, og en stor Støtte for den stadig mere blomstrende topografiske Forskning vilde det derfor være, om der kunde udarbejdes et »Repertorium« over samtlige bevarede Rester af Relationerne. Det vil da sikkert vise sig, at der endnu er langt mere i Behold, end man paa Forhaand tror. Maaske burde der hertil slutte sig et Repertorium over de rent økonomiske Relationer, af hvilke der allerede fra Tiden før 1700 findes mindst 8 Rækker omfattende hele Landet eller Dele deraf. Fridericias og Thorsens Studier i Hist. Tskr. 6. R. II og 8. R. IV har vist, at man paa dette Grundlag kan kaste nyt Lys over vigtige Sider af vor indre Historie, og sidstnævntes Arbejde viser, at man endnu kan gøre sig Haab om betydningsfulde Fund i vore Arkiver.

Th. B. Bang.†

Blandt Bidragene i de historiske Aarbøger for 1918 indtager Sigurd Nygaards Afhandling om *Godsslagtningen i Bøvlings Amt* en fremtrædende Plads (Hardsyssels Aarvog 1918). Efter en

almindelig Karakteristik af Landboforholdene i disse Egne i 18. Aarh.s første Halvdel gaar Forf. over til en Fremstilling af sit Emne: Godsslagtningen — desværre kun i det gamle Bøvling Amt. Fænomenet er jo af videre Udstrækning, og det er at haabe, at Sigurd Nygaard med sit enestaaende Kendskab til de jyske Herregaardes Historie vil tage Opgaven op paany og udvide den her givne Skildring til andre Egne af Vest- og Nordjylland. Sigurd Nygaard vil vise: »hvordan bondens trang til selv at eje sin jord og til at være sin egen herre har omformet ejendomsforholdene i dette amt gennem udstykning og udparcellering i løbet af forholdsvis kort tid, hvordan bondegaard paa bondegaard brød fæsteforholdet, og herregaard paa herregaard smuldrede hen«. Der følger saa en grundig og interessant Redegørelse for den ejendommelige Bevægelses to Hovedtræk: Godssystemets Opløsning og selve Hovedgaardens Udparcellering — det er jo navnlig dette sidste Træk, der giver denne nord- og vestjyske Agrarbevægelse dens specielle Karakter og Interesse. Med Hensyn til Bevægelsens historiske Forløb vises det, at den ingen Forbindelse har med Reformerne paa Hørsholms og Bernstorffs Godser; Forf. fremdrager ogsaa Eksempler, der ligger forud for det bekendte Tilfælde med Grubbesholm i Lundenæs Amt og er tilbøjelig til at føre den tilbage til Paavirkning sydfra, til den livlige Vekselvirkning, gennem Studehandlen, mellem disse Egne og Hertugdømmerne. Af Skildringen fremgaar det dog, at Bevægelsen efterhaanden under de opadgaaende Konjunkturer mere og mere antager Karakter af ren Jordspekulation: »jordegods blev for mange en ren spekulationsgenstand«. Skulde man gøre en Bemærkning til Nygaards Skildring er det netop den, at man faar Indtrykket af, at Bevægelsens primus motor mere er Jordspekulationen, end det er Bondens spontane »trang til selv at eje sin jord og til at være sin egen herre«.

P. Petersen fremdrager i Lolland-Falsters historiske Aar bog for 1918 nogle spredte Træk til Ourupgaards Historie fra Kong Valdemars Jordebog til Slutn. af 18. Aarh. I Kong Valdemars Jordebog nævnes Oresthorp som et af de mindste Torper paa Falster, en lille By paa et Par Gaarde. Saaledes var det til ca. 1660, da de to Gaarde sammenlægges til en, og dermed begynder *Ourupgaards Historie*, beskedent nok som det vil ses. Af en meddelt Fæstekontrakt fra 1703 fremgaar det, at Gaarden havde de sædvanlige 3 Marker, hvoraf de to laa i Fled med omliggende Bymarker; den karakteriseredes endnu paa denne Tid som en »gemene Bondegaard«. Efter en Brand i 1718 forsvinder Gaarden helt og drives under nærliggende Byer. Først 1766 opstaar Gaarden som Herregaard med underliggende Bøndergods, særlig ved Kron-

godssalget paa Falster. Skildringen, der ikke indeholder noget væsentligt nyt, standser, som bemærket, ved 1790 og ligger saaledes helt forud for den Tid, da Ourupgaard blev et af de berømteste Centrer for dansk Landbrug. J. Fisker's Afhandling i Ugeskrift for Landmænd *Det sjællandske Kvægbrugs Udvikling* er væsentlig et Foredrag, holdt ved et Møde angaaende Dannelsen af en Kvægopdrætsforening for Sjællands Stift. Det er en indgaaende Redegørelse for de Bestræbelser, der siden Midten af forrige Aarhundrede har været fremme i Retning af at gøre det sjællandske Kvægbrug mere produktivt og mere omsætningsdygtigt end Tilfældet tidligere havde været. Der gøres Rede for saavel ældre som de yngre Stammer, der har spillet en Rolle ved Udviklingen af det sjællandske Kvæg. Grundlaget, hvorpaa Fremstillingen er bygget, er dels Familjestambogsmateriale, som Forf. har haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med gennem sin Konsulentvirksomhed, dels de offentlige Stambøger.

M. J. Lomholts *Bidrag til Nørre Broby Sogns Historie* er ikke et Forsøg paa en gennemført Sognebeskrivelse, men en Samling Bidrag uden indre Forbindelse og som for en stor Del ikke har Interesse ud over Lokalhistorien. I et Afsnit »Af afdøde Gaardmand Lars Hansens Papirer« indeholdes forskellige Oplysninger af mere almen Interesse om Naturaltiendens Afløsning; det samme gælder de meddelte Uddrag af et Fæstebrev fra 1839. Det fremgaar deraf, at der af en Gaard paa 8 Tdr. Hrtk. ydedes 42 Spanddage og 137½ Gangdage i Hoveri. Værdien af denne Oplysning forringes unægtelig noget ved, at man ikke faar nogen Besked om, hvorledes disse Arbejdsdage fordeler sig over de forskellige forekommende Arbejder; netop denne Del af Fæstebrevet burde have været meddelt helt ud. Disse Arbejdsydelse afløstes 1855 for en Sum af 27 Rdlr. 1 Mark 2 Sk. Det er et talende Vidnesbyrd om, med hvor smaa Tal der den Gang endnu regnedes, at mange af Bønderne fandt, at det var en stor Sum, og at det var vanskeligt at vide, hvorledes Pengene skulde indvindes. I Afsnit om Folkeliv og Folkeskikke og om Kreaturhold findes forskellige smaa Tidsbilleder af Interesse. Det gør jo unægtelig et underligt Indtryk at læse, at endnu i 1860erne blev Kreaturerne fodrede og passede af den ældste Pige paa Gaarden; Forf. skriver: »jeg spurgte en Gang i Begyndelsen af 60erne en Mand, som endog hørte til de dygtigste: »Hvad faar dine Køer at æde?« »Det ved jeg ikke, det passer K. M.« (o: Pigens Navn), og han har Ret i, at en Udtalelse som denne vilde lyde underlig i nuværende Agrarers Øren. Hr. Lomholt afslutter sine fordringsløse Skildringer fra Nørre Broby Sogn med en forholdsvis udførlig Redegørelse for Skolevæsenets Udvikling, bygget dels paa Arkivstudier i Odense, dels paa egne

Erindringer fra en mangeaarig Lærervirksomhed i Sognet. Disse Erindringer giver et sympatisk Indtryk af en Lærer, der har staaet i et alvorligt personligt Forhold til sin Gerning. Ogsaa Th. J. Spanges *Bidrag til Egeslevmagle Sogns Historie* indeholder kun Bidrag til en Sognebeskrivelse og er ikke et Forsøg paa en systematisk Sognehistorie. Forf. har i mange Aar været Lærer i Sognet, han beskriver. De samlede Bidrag har væsentlig kun ren lokalhistorisk Interesse. Efter en kort alm. topografisk Beskrivelse af Sognet omtales først Hovedgaarden Gerdrup med dens Ejere og Lyngbygaard. Derefter følger forskellige Oplysninger vedrørende de enkelte Byer i Sognet: Egeslevmagle med Kirken med Oplysninger om Byens Skoleforhold og Fattigvæsen og en Oversigt over Byens Gaarde med deres Navne, Ejere eller Brugeres Navne, Gaardenes Areal, Hartkorn og afgiftspligtig Ejendomsskyld. Lignende Beskrivelse gives af de øvrige i Sognet: Frankerup, Boeslunde, Egeslevlille, Hesselby. Bogen slutter med en Række gamle Minder fra Gimlinge og Egeslevmagle. I Krarup og Valeurs *Fra det soundne Hammerum Herred* fortæller Justitsraad Krarup om det Hammerum Herred, som forsvinder, medens Prokurator Valeur giver Bidrag til Herning Bys Historie. Det er overvejende disse to Mænds Erindringer og Indtryk, som gengives i Bogen. De store Afstande, de gamle Veje, Postvæsenet, Klædedragt, Levemaade og Gilder, Lundemarked, om Politik — er en Række Kapitler, hvorunder disse Indtryk og Minder er samlede, og hvori Modsætningen mellem Fortid og Nutid (o: Tiden omkring 1890) træder Læseren levende i Møde. I Bogens anden Del skildres hvorledes »det nye Herning«, o: Herning efter 1830, opstod og udviklede sig — navnlig i den Tid, Forf. selv levede der: Tiden efter 1852. Som allerede bemærket: Nutiden betyder Tiden for en Menneskealder tilbage, og den, der vil ønske Oplysninger om det moderne Herning som Købstad, maa altsaa søge andre Kilder.

Henrik Pedersen.

I Sverige fremkommer mellem Aar og Dag ikke faa Studier over Birgittinermonumenter, Studier over litterære Værker saavel som over Kunst, som vidner om, at det nulevende Slægtled af Forskere drages stærkt af dette Stykke Kultur, der er fjernt og fremmedartet og dog hjemligt. Blandt de mange Bidrag skal paa dette Sted alene nævnes et lille Arbejde, der angaar et af de danske Brigittinerklostre, nemlig Arvid Lindhagens Undersøgelse i Nordisk Tidsskrift för Bok- och Biblioteksväsen 1918 af Kalenderen i Cod. Holm. K 46. Med sikker Metode viser han, at denne Kalender hører Mariager Kloster til. Dermed er ikke sagt, at Manuscriptet som Helhed med den danske Sagnkrønike og